

ĐỔI MỚI CÔNG TÁC THÔNG TIN - THƯ VIỆN TẠI VIỆN THÔNG TIN KHOA HỌC XÃ HỘI TỪ NĂM 2011 ĐẾN NAY

LÊ THỊ LAN^(*)

Trong Quyết định số 581/QĐ-TTG, ký ngày 06/05/2009 của Thủ tướng Chính phủ: Về việc phê duyệt Chiến lược phát triển văn hoá đến năm 2020, thư viện là một trong những mũi nhọn cần ưu tiên phát triển theo hướng vừa duy trì thư viện truyền thống, vừa xây dựng thư viện điện tử, thư viện số hiện đại ngang tầm thế giới. Tư duy chiến lược về xây dựng thư viện hiện đại này xuất phát từ nhận thức của Đảng và Nhà nước về vai trò ngày càng quan trọng và gia tăng của ngành thông tin-thư viện đối với việc xây dựng xã hội tri thức, nền kinh tế tri thức. Đây cũng chính là bước then chốt, đột phá và nền tảng cho phát triển xã hội theo hướng công nghiệp hoá, hiện đại hoá trong quá trình toàn cầu hoá và hội nhập quốc tế ngày càng sâu rộng của Việt Nam hiện nay. Tư duy này đã được thể hiện vào những tiêu chí, chỉ tiêu cụ thể cho ngành thư viện phải phấn đấu đạt được. Ví dụ:

- Đến năm 2015 và 2020, 90-100% số quận, huyện, thị xã có nhà văn hoá và thư viện.

- Mô hình tổ chức và phương thức hoạt động của thư viện nước ta là kết hợp giữa thư viện truyền thống và thư viện điện tử/thư viện số, trong đó, việc sử dụng mạng máy tính để lưu giữ, khai thác thông tin và xây dựng thư viện số là xu hướng quan trọng nhất trong việc phát triển tự động hoá các thư viện. Phấn đấu đạt 0,8 đến 01 bản sách/mỗi người dân trong thư viện công cộng, 50 - 70% số tài liệu quý hiếm trong thư viện cấp tỉnh được tin học hoá vào năm 2015 và năm 2020.

- Đổi mới phương thức hoạt động phục vụ bạn đọc ở các thư viện theo hướng ứng dụng công nghệ thông tin nhằm tự động hoá, hiện đại hoá trong các khâu hoạt động của thư viện, tạo sự liên thông giữa các thư viện trong môi trường mạng nhằm khai thác vốn tài liệu phong phú, đa dạng ở các thư viện...

Trong 4 năm qua, dưới sự chỉ đạo và ưu tiên đầu tư vào đổi mới công tác thông tin-thư viện của Viện Hàn lâm

^(*) PGS. TS., Viện trưởng Viện Thông tin KHXH.

Khoa học xã hội Việt Nam (Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam), Viện Thông tin Khoa học xã hội (Viện Thông tin KHXH) đã nỗ lực từng bước thực hiện quá trình đổi mới này. Đổi mới hoạt động thông tin-tư liệu-thư viện là một quá trình liên tục và nhiều mặt, từ khâu đổi mới quản lý hoạt động thư viện mà khâu đột phá là xây dựng thư viện điện tử, thư viện số tới khâu đổi mới chính sách đào tạo, đãi ngộ cán bộ thư viện, tới việc thúc đẩy quá trình xã hội hoá một số hoạt động thư viện, v.v...

Trong bài viết này, chúng tôi trình bày một số kết quả quan trọng Viện Thông tin KHXH đã đạt được trong quá trình đổi mới công tác thông tin-thư viện thời gian qua, những khó khăn đã và đang phải khắc phục cũng như kiến nghị một số giải pháp cho việc tiếp tục đổi mới hoạt động thông tin-thư viện trong thời gian tới của Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam.

I. Xây dựng thư viện điện tử, thư viện số tại Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam nhằm đáp ứng mục tiêu của Chiến lược phát triển văn hoá đến năm 2020 của Chính phủ về mô hình kết hợp thư viện truyền thống với thư viện điện tử, thư viện số

1. Kết quả đạt được

Dự án “Nâng cao chất lượng quản lý và phục vụ khai thác các kho tư liệu tại Thư viện Khoa học xã hội - Viện Thông tin Khoa học xã hội” đã chính thức được Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam phê duyệt và cấp kinh phí thực hiện vào tháng 7/2011 là một cú huých quan trọng nhất, mang tính đột phá cho sự chuyển mình, thay đổi về chất lượng công tác thông tin-thư viện tại Thư viện Khoa học xã hội (Thư viện KHXH), cơ quan đầu mối về hoạt động thông tin-thư viện của toàn Viện Hàn lâm KHXH

Việt Nam. Dự án có thời gian thực hiện 2 năm, với một khối lượng công việc khá đồ sộ bao gồm việc trang bị những trang thiết bị công nghệ, tin học căn bản nhất làm nền tảng cơ sở vật chất cho việc xây dựng thư viện điện tử, thư viện số. Kết quả của Dự án là:

- Thư viện đã có một máy Scanrobot hiện đại nhất Việt Nam phục vụ công tác số hoá tài liệu, chuẩn bị cho việc xây dựng nguồn tài nguyên số của thư viện số.

- Thư viện đã có 3 máy chủ với hệ thống máy trạm hiện đại tại thời điểm 2011 phục vụ cho việc quản lý toàn bộ hoạt động liên quan đến dây chuyền hoạt động của thư viện, chuẩn bị đầy đủ cơ sở vật chất cho thư viện điện tử.

- Thư viện đã có một phần mềm quản trị thư viện điện tử tích hợp hiện đại với các tính năng đáp ứng việc quản trị toàn bộ các hoạt động của một thư viện điện tử tích hợp bao gồm một thư viện trung tâm và các thư viện thành viên.

- Toàn bộ kho sách tiếng Trung Quốc cổ, Nhật Bản cổ, tiếng Nga từ trước đến nay chỉ được quản lý bằng sổ đăng ký cá biệt, không thể tra cứu trên mạng, đã được làm CSDL thư mục điện tử bao gồm gần 120.000 biểu ghi và được nhập vào nguồn CSDL thư mục điện tử chung của Thư viện.

- Toàn bộ CSDL thư mục tư liệu của Thư viện KHXH được xây dựng, kế thừa và phát triển từ thời Thư viện Viện Viễn Đông Bác cổ (BEFEO) bao gồm hơn 600.000 biểu ghi đã được chuyển đổi thành công vào phần mềm quản trị thư viện Millennium, giúp cho bạn đọc ở khắp mọi nơi, mọi lúc có thể truy cập vào trang web **opac.issi.gov.vn** tra

cứu, tìm kiếm tài liệu có trong Thư viện KHXH.

- Quan trọng hơn, với việc đưa phần mềm quản trị thư viện hiện đại vào quản lý toàn bộ dây chuyền thư viện theo hướng tự động hoá hoàn toàn, phương thức hoạt động nghiệp vụ thư viện và phục vụ khai thác thông tin thư viện đã thay đổi một cách căn bản theo hướng ngày càng chuyên môn hoá và chuẩn hoá theo tiêu chuẩn quốc tế. Ba khoá đào tạo sử dụng phần mềm Millennium do chuyên gia Mỹ hướng dẫn đã cung cấp những kỹ năng căn bản, thiết yếu nhất cho cán bộ thư viện có thể ứng dụng các tính năng của phần mềm này vào công việc chuyên môn được phân công. Có thể nói, bước đầu, các phương tiện làm việc hiện đại đã thúc đẩy phương pháp làm việc mới và tạo nên phong cách làm việc ngày càng chuyên nghiệp, hiện đại cho Thư viện KHXH.

2. Một số khó khăn

- Khó khăn thứ nhất mà Viện Thông tin KHXH phải đương đầu và khắc phục trong quá trình đổi mới công tác thông tin-thư viện chính là sự lạc hậu về nghiệp vụ thư viện và sức ỳ của phong cách làm việc kiểu cũ. Việc đổi mới hoạt động thư viện theo hướng hiện đại và chuyên nghiệp đòi hỏi đội ngũ cán bộ thư viện phải có trình độ tiếng Anh và tin học tương đối tốt; phải cập nhật các kiến thức nghiệp vụ thư viện chuẩn quốc tế (chuẩn Anh-Mỹ) được ứng dụng trong phần mềm; đặc biệt là phải có kỹ năng làm việc nhóm và tinh thần tích cực học hỏi, chia sẻ thông tin, ham mê đổi mới, sáng tạo.

- Khó khăn thứ hai là sự thiếu kinh nghiệm trong xây dựng các đầu việc cần phải thực hiện đáp ứng mô hình thư

viện điện tử hiện đại. Điều này dẫn tới việc dự toán không phù hợp với yêu cầu thực tế, khiến cho việc đổi mới thiếu đồng bộ và thiếu hệ thống. Một trong những bài học quan trọng nhất rút ra ở đây là: Xây dựng cơ sở vật chất cho quá trình đổi mới thư viện mới chỉ là bước thứ nhất, bước đầu tư ban đầu, bước tiếp theo là phải có kế hoạch duy trì, phát triển quá trình đổi mới một cách liên tục thì những đầu tư đó mới phát huy hiệu quả và không lãng phí.

- Khó khăn thứ ba là những tồn tại lịch sử trong thư viện truyền thống không dễ khắc phục, đòi hỏi nhiều thời gian, công sức và nguồn tài chính. Thư viện càng lớn, nguồn tài nguyên thông tin càng nhiều thì càng đòi hỏi sự đầu tư nguồn lực thích đáng để có thể chuyển đổi toàn bộ các dạng tài liệu đã có sang tài liệu số, tài liệu điện tử. Quá trình này càng được tiến hành sớm và liên tục thì càng tiết kiệm và hiệu quả.

3. Giải pháp đề xuất

- Việc đào tạo, bồi dưỡng kỹ năng chuyên môn, nghiệp vụ cho cán bộ thư viện phải thường xuyên được tổ chức.

- Kế hoạch xây dựng thư viện điện tử, thư viện số phải được tiếp tục với những phần công việc chưa được đề xuất thực hiện trong giai đoạn một của dự án như: Trang bị phần mềm quản trị thư viện số; Xây dựng và phát triển công tác bảo quản tài liệu ứng dụng các thành tựu khoa học lý, hoá hiện đại, đúng tiêu chuẩn kỹ thuật cho các tài liệu quý hiếm có nguy cơ bị hỏng, nát do thời gian và môi trường; Tiếp tục làm mã số, mã vạch cho toàn bộ tài liệu dạng sách; Tiếp tục xây dựng CSDL thư mục điện tử cho các dạng tài liệu không phải sách, tạp chí hiện có tại thư viện

như microfilm, phim kính, tranh, đĩa hát, v.v... để quản lý trên phần mềm quản trị thư viện tích hợp; Tiếp tục xây dựng nguồn tài nguyên số...

- Nguồn tài chính phục vụ công tác xây dựng thư viện điện tử, thư viện số phải được đưa vào nguồn kinh phí chi thường xuyên hàng năm, tương tự như nguồn chi cải cách tiền lương hoặc hình thức dự án phục vụ xây dựng cơ bản. Có như vậy, những kết quả đạt được trong công tác xây dựng thư viện điện tử, thư viện số mới được tiếp tục duy trì, phát huy hiệu quả phục vụ công tác phát triển khoa học xã hội và dân trí.

II. Đổi mới công tác đào tạo, bồi dưỡng cán bộ thư viện tại Thư viện KHXH

1. Những kết quả đạt được

Đội ngũ cán bộ thư viện của Viện Thông tin KHXH gồm 45 người, trong đó có 02 cán bộ có trình độ trung cấp, 23 cán bộ có trình độ đại học, 20 cán bộ có trình độ thạc sĩ. Trong số cán bộ làm công tác thư viện chỉ có gần một nửa được đào tạo đúng chuyên ngành thư viện, số còn lại đều được tuyển dụng từ các ngành khác như ngoại ngữ, văn hoá, sư phạm...

Cán bộ được đào tạo chính quy chuyên ngành thư viện đã được Ban Lãnh đạo Viện Thông tin KHXH tạo điều kiện để phát huy đầy đủ mọi năng lực nghiệp vụ vào công việc chuyên môn. Công tác dây chuyền thư viện được thực hiện rất bài bản, khoa học, vừa giúp việc tổ chức, quản lý các nguồn tài nguyên thư viện đang ngày càng gia tăng một cách hợp lý, an toàn, vừa đảm bảo phục vụ nhanh chóng, hiệu quả, chất lượng yêu cầu của bạn đọc. Với các cán bộ khác chuyên ngành thư viện này,

chúng tôi đều có kế hoạch đào tạo lại nhằm đảm bảo chất lượng nguồn nhân lực đáp ứng, phù hợp với vị trí công việc được giao. Việc đào tạo nghiệp vụ thư viện cho cán bộ khác chuyên ngành được thực hiện theo hai phương thức: đào tạo tại chỗ bằng cán bộ thư viện cốt cán, có chuyên môn nghiệp vụ cao và cử đi học các lớp bồi dưỡng ngắn hạn. Trong đó, chủ yếu là phương thức đào tạo tại chỗ.

Trước sự phát triển ngày càng nhanh chóng của nghiệp vụ thư viện thế giới và trong nước, trước yêu cầu phải chuẩn hoá các hoạt động thư viện đáp ứng cho thư viện hiện đại, Viện Thông tin KHXH luôn tìm kiếm và khuyến khích cán bộ thư viện tham gia các lớp bồi dưỡng nghiệp vụ, đặc biệt là các lớp nâng cao trình độ ứng dụng tin học trong thư viện, các lớp bồi dưỡng kỹ năng sử dụng, vận hành các tính năng của phần mềm quản trị thư viện điện tử vào quản lý các dạng tài nguyên thư viện và phục vụ bạn đọc, các lớp bồi dưỡng kỹ thuật số hoá tài liệu đặc thù, các lớp đào tạo Quy tắc biên mục Anh - Mỹ AACR2, áp dụng Bảng phân loại DDC (ấn bản rút gọn DDC 14)... Nhờ đó, cán bộ thư viện ngày càng có cơ hội tiếp xúc, học hỏi, hội nhập với xu hướng hoạt động của thư viện hiện đại, giúp cho Thư viện KHXH dần dần đi vào hoạt động theo chuẩn thư viện quốc tế.

Công tác đào tạo, bồi dưỡng cán bộ thư viện tác nghiệp theo chuẩn thư viện quốc tế là hướng quan trọng nhất mà Ban Lãnh đạo Viện Thông tin KHXH đang tập trung đầu tư hiện nay. Ban Lãnh đạo Viện Thông tin KHXH đã mời nhiều chuyên gia nước ngoài về số hoá, về phần mềm quản trị thư viện, về quy tắc biên mục Anh-Mỹ đến trực tiếp đào

tạo, bồi dưỡng cho cán bộ thư viện tại trụ sở cơ quan. Có thể nói, các lớp đào tạo nghiệp vụ thư viện hiện đại này đã làm thay đổi cơ bản nhận thức cho cán bộ thư viện về cách thức hoạt động của thư viện truyền thống và thư viện hiện đại, từ đó, giúp cho cán bộ thư viện xác định được mục tiêu rèn luyện kỹ năng, nghiệp vụ thư viện hiện đại một cách rõ ràng, cụ thể và là nhiệm vụ tất yếu phải hoàn thành. Ngoài ra, Ban Lãnh đạo Viện Thông tin KHXH còn mạnh dạn cử các cán bộ thư viện trẻ, có trình độ ngoại ngữ, có nghiệp vụ tốt đi tham dự hội thảo quốc tế về hiện đại hoá thư viện, về số hoá... để giúp cán bộ có cách nhìn mới về tầm quan trọng và xu hướng phát triển của công tác thông tin-thư viện trên thế giới hiện nay.

2. Những bất cập trong công tác đào tạo, bồi dưỡng cán bộ thư viện tại Viện Thông tin KHXH

Mặc dù có nhiều nỗ lực và cố gắng của cả hai phía Ban Lãnh đạo Viện và cán bộ, vẫn còn một số bất cập trong công tác đào tạo, bồi dưỡng nghiệp vụ như sau:

- Do kinh phí dành cho công tác đào tạo lại hoặc bồi dưỡng nghiệp vụ mới không được cấp trong mục chi ngân sách nhà nước thường xuyên nên Viện thường không chủ động được kế hoạch mở lớp, mời chuyên gia đào tạo, bồi dưỡng cho cán bộ.

- Việc tiếp cận với nghiệp vụ thư viện hiện đại đòi hỏi cán bộ thư viện phải có trình độ tin học và ngoại ngữ tương đối tốt mới có thể lĩnh hội được các kiến thức mới trong một thời gian hạn chế của các lớp ngắn hạn, trong khi cán bộ thư viện còn rất yếu về hai kỹ

năng này, do đó, hiệu quả của các lớp ngắn hạn còn rất hạn hẹp.

- Cải cách thư viện theo hướng hiện đại đòi hỏi Thư viện một mặt vẫn phải duy trì cách thức hoạt động truyền thống trên một số phương diện, mặt khác, thay thế bằng phương thức hoạt động của thư viện hiện đại theo chuẩn quốc tế. Đây là quá trình thực sự khó khăn, đòi hỏi các nhà quản lý phải chuẩn bị chu đáo trên hai phương diện: nguồn nhân lực và tài chính ổn định. Cả hai phương diện này hiện đang là vấn đề nan giải của Viện.

- Sức ỳ của tâm lý nghề nghiệp đang tồn tại trong cán bộ thư viện thực chất cũng là một tồn tại đang gây cản trở khá lớn, làm giảm hiệu quả của công tác đào tạo, bồi dưỡng nghiệp vụ thư viện theo hướng hiện đại, đạt chuẩn quốc tế.

3. Giải pháp đề xuất

- Cần có chính sách đãi ngộ cán bộ thư viện thoả đáng. Mặc dù đã có nhiều cải cách về tiền lương và chế độ đãi ngộ đối với cán bộ thư viện nhưng theo chúng tôi, lương của cán bộ thư viện hiện tại đang quá thấp so với các ngành nghề khác. Phụ cấp và bồi dưỡng độc hại cho cán bộ thư viện chỉ khoảng 3% lương cơ bản là một khoản quá nhỏ, cộng với lương cán bộ thư viện tại Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam hầu như chỉ có lương cơ bản. Khoản thu nhập đó không đủ bù đắp cho chi phí sức lao động của người làm công tác thư viện. Với Thư viện KHXH, Ban Lãnh đạo của Viện nhận thức rõ những khó khăn của cán bộ thư viện, cũng như ý thức được việc sử dụng đòn bẩy kinh tế trong kích thích học tập, trau dồi chuyên môn, nghiệp vụ mới, do đó, chúng tôi đã đề nghị và được Lãnh đạo Viện Hàn Lâm

KHXH Việt Nam cho phép cán bộ thư viện được làm các nhiệm vụ thư viện theo chế độ nghiên cứu khoa học. Thông qua thực hiện các nhiệm vụ thư viện, cán bộ thư viện một mặt nâng cao nghiệp vụ nghề nghiệp, tiếp cận tới những kỹ thuật nghiệp vụ tiên tiến, mặt khác có thêm thu nhập, cải thiện đời sống và đồng thời tăng thêm tinh thần yêu nghề cho cán bộ thư viện. Có thể nói, đây là một thành công về mặt chính sách sử dụng và đãi ngộ cán bộ của Lãnh đạo Viện Thông tin KHXH và của Lãnh đạo Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam. Nhờ vậy, Thư viện KHXH đã khởi sắc hơn nhiều trong khoảng 4 năm trở lại đây.

Tuy nhiên, với những yêu cầu đặt ra cho công tác hiện đại hoá thư viện và khối lượng công việc ngày càng nhiều thì chính sách đãi ngộ nêu trên còn hết sức khiêm tốn và chưa mang tính ổn định. Lãnh đạo Viện vẫn luôn có tâm lý “ăn đong” vì nguồn kinh phí này hoàn toàn tùy thuộc vào nguồn ngân sách được cấp mỗi năm. Do đó, một chính sách ổn định và tương đối phù hợp cho công tác đào tạo, bồi dưỡng nâng cao nghiệp vụ thư viện và đãi ngộ người làm công tác thư viện trong giai đoạn phát triển mới của ngành thư viện là yêu cầu tất yếu và cấp bách hiện nay.

- Để có thể đổi mới, hội nhập nhanh chóng và hiệu quả vào hoạt động thư viện thế giới, đáp ứng các yêu cầu của thư viện trong quá trình công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước, Ban Lãnh đạo Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam cần có chương trình dài hạn, thống nhất về đào tạo nghiệp vụ hoạt động thư viện hiện đại một cách bài bản và hệ thống theo chuẩn quốc tế cho tất cả cán bộ thư viện của Viện Hàn lâm KHXH Việt

Nam. Đồng thời, những hỗ trợ về hợp tác quốc tế, tìm kiếm và cử cán bộ tham gia các khoá đào tạo ngắn hạn và dài hạn nghiệp vụ thư viện tại nước ngoài cũng là hướng cần chú trọng khai thác và mở rộng.

III. Đổi mới hoạt động thông tin-thư viện theo hướng xã hội hoá

Hội nhập quốc tế, gia nhập vào quá trình toàn cầu hoá kinh tế, văn hoá, xã hội đòi hỏi sự cải cách, chuyển biến sâu rộng trong cơ chế quản lý từ quan liêu, bao cấp sang quản lý theo cơ chế thị trường có định hướng. Việc quản lý hoạt động thông tin-thư viện theo cơ chế thị trường có định hướng đồng nghĩa với việc ngày càng đẩy mạnh quá trình các thư viện tìm kiếm, kết nối và huy động mọi nguồn lực của xã hội tham gia vào quá trình hiện đại hoá hoạt động thông tin-thư viện trên mọi phương diện. Đó chính là quá trình xã hội hoá hoạt động thông tin-thư viện. Quá trình này không phải đến nay mới có, nhưng chỉ khi có sự đổi mới về đường lối quản lý thư viện thì mới được đẩy mạnh và ngày càng phát huy mạnh mẽ hiệu quả, thúc đẩy sự phát triển công tác hiện đại hoá thư viện theo các tiêu chuẩn quốc tế.

Thư viện KHXH trong quá trình đổi mới, hiện đại hoá hoạt động thông tin-thư viện hiện nay đã nhận thức được tầm quan trọng của công tác xã hội hoá hoạt động thư viện không chỉ trong việc phát triển các nguồn lực của thư viện nói riêng mà đặc biệt là trong việc nâng cao hiệu quả cung ứng các dịch vụ thông tin phục vụ nhu cầu người dùng tin, nhằm mục tiêu phát triển KHXH phục vụ sự phát triển chung của xã hội.

1. Một số kết quả của công tác xã hội hoá hoạt động thư viện tại Thư viện KHXH

Công tác xã hội hoá hoạt động thư viện tại Thư viện KHXH được thể hiện trên một số lĩnh vực sau:

Lĩnh vực bổ sung nguồn lực thông tin:

Chủ động tìm kiếm các hỗ trợ, ủng hộ, đóng góp từ các cá nhân, tổ chức trong và ngoài nước, làm giàu các nguồn tài nguyên thông tin của Thư viện.

Hiện nay nhu cầu của người dùng tin KHXH về các lĩnh vực kinh tế, chính trị, văn hoá, xã hội... là rất cao. Việc trang bị những thông tin cập nhật, đầy đủ, cần thiết, chính xác và quan trọng về lợi ích, mục tiêu, giá trị, nguồn lực, quyền lực và luật chơi chung của các định chế, tổ chức quốc tế cùng tham gia vào sân chơi toàn cầu là vấn đề cốt tử để nhà nghiên cứu KHXH có thể có được các sản phẩm giá trị, đáp ứng yêu cầu tri thức của xã hội. Tuy nhiên, với nguồn tài chính theo ngân sách nhà nước rất hạn hẹp hiện nay, Thư viện KHXH chỉ có thể bổ sung một số tài liệu hết sức ít ỏi và không thể đáp ứng được

các nhu cầu dùng tin. Tình trạng “đói thông tin” từ hệ thống cung cấp thông tin KHXH đã kéo dài từ nhiều năm nay và ảnh hưởng không nhỏ tới chất lượng nghiên cứu KHXH.

Trước thực trạng đó, Ban Lãnh đạo Viện Thông tin KHXH đã chủ động tìm kiếm các nguồn bổ sung thông tin ngoài ngân sách qua con đường biểu tặng, trao đổi sách, báo, tạp chí. Đây là hình thức rất hữu hiệu giúp Thư viện bổ sung được nhiều tài liệu, sách báo, tạp chí cần thiết cho người dùng tin khi ngân sách hữu hạn không cho phép. Hình thức này đã được Thư viện KHXH triệt để khai thác và rất phát triển qua các quan hệ song phương giữa hai cơ quan và qua uy tín các cá nhân. Cụ thể, trong 5 năm gần đây, giá trị tài liệu, sách, báo, tạp chí được bổ sung qua hình thức xã hội hoá này ngày càng tăng và đến nay đã chiếm giá trị gần tương đương với số tiền ngân sách được cấp cho Thư viện để bổ sung tài liệu mỗi năm. Có thể đưa ra con số thống kê từ năm 2008-2013 như sau:

*** Nguồn trao đổi:**

TT	Cơ sở	Ngôn ngữ	Loại hình tài liệu		Giá trị	Ghi chú
			Sách	Báo, tạp chí		
1	Đại học Washington	Anh	x		120.000.000	Bắt đầu từ năm 2011
2	Thư viện KHXH Trung Quốc	Trung Quốc	x	x	200.000.000	Tính từ năm 2008
3	Viện Văn triết (Đài Loan)	Trung Quốc		x	75.000.000	
4	Viện Nghiên cứu Đông Nam Á Singapore	Anh		x	1.000.000	Bắt đầu từ năm 2012
5	Viện Thông tin KHXH Nga	Nga	x	x	1.200.000.000	

*** Nguồn biếu tặng:**

Bên cạnh các nguồn tài liệu in, phát hành chính thức trong và ngoài nước nêu trên, Thư viện KHXH còn thường xuyên tiếp nhận các công trình nghiên cứu cấp bộ, cấp nhà nước, các luận văn, luận án của chính các tác giả đã tham gia nghiên cứu và đã bảo vệ đạt chất lượng cao biểu, tặng, bổ sung vào nguồn tài nguyên thông tin của Thư viện. Trong năm 2014 này, được sự chỉ đạo của Ban Lãnh đạo Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam, Ban Quản lý khoa học và Ban Lãnh đạo Học viện KHXH, việc nghiên cứu sinh và học viên cao học học

tại Học viện KHXH nộp luận văn, luận án trước khi bảo vệ về Thư viện KHXH đã được quy định chính thức tại Học viện KHXH, góp phần gia tăng nguồn lực nội sinh của Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam.

- Lĩnh vực phổ biến thông tin:

Việc phổ biến thông tin theo phương pháp trực tiếp như hội nghị bạn đọc, giới thiệu sách, mời diễn giả thuyết trình... và gián tiếp qua *Bản tin nhanh phục vụ nghiên cứu*, Tạp chí *Thông tin KHXH*, *Niên giám Thông tin KHXH* được Viện Thông tin KHXH thực hiện

TT	Cơ sở	Ngôn ngữ	Loại hình tài liệu		Giá trị	Ghi chú
			Sách	Báo, tạp chí		
1	Quỹ Châu Á	Anh	x		150.000.000	2008, 2009
2	Quỹ Ford	Anh		x	1.750.000.000	Dừng năm 2012
3	Hội Văn hóa Việt - Mỹ	Anh	x		38.000.000	Bắt đầu năm 2012
4	Nhà xuất bản KHXH	Việt	x		15.000.000	
5	Nhà xuất bản Chính trị quốc gia	Việt	x		9.000.000	
6	Hội Văn nghệ dân gian Việt Nam	Việt	x		24.000.000	Bắt đầu năm 2010
7	Báo Công an nhân dân	Việt		x	4.000.000	Dừng năm 2013
8	Báo Thanh niên	Việt		x	4.500.000	Dừng năm 2013
9	Nhà xuất bản Mỹ thuật	Việt	x		5.000.000	
10	Nhà xuất bản Thông tấn	Việt	x		5.000.000	
11	Các tổ chức, cá nhân không thường xuyên	Việt, Anh	x	x	550.000.000	

rất hiệu quả trong thời gian dài. Những tin tức hoạt động KHXH, các kết quả nghiên cứu mới, sách mới và hay đã được nhanh chóng phổ biến tới bạn đọc, góp phần đắc lực vào đời sống sinh hoạt khoa học của giới nghiên cứu KHXH và những người quan tâm. Những buổi giới thiệu sách hay thuyết trình được Thư viện tổ chức với sự tham gia tình nguyện của các diễn giả là tác giả hoặc các nhà nghiên cứu, các tổ chức có uy tín ủng hộ hoạt động của Thư viện đã kết nối hai chiều giữa người dùng tin và người cung cấp, phổ biến tin, giúp cho thông tin đến được với bạn đọc nhanh, chính xác và hấp dẫn. Hoạt động phổ biến tin trực tiếp này đã và đang được phục hồi trở lại như một hoạt động thường xuyên của Viện Thông tin KHXH tại trụ sở 1B Liễu Giai.

Với việc cải tiến cách thức hoạt động của phòng Phổ biến tin như cử cán bộ tới các trường học, cơ sở đào tạo giới thiệu trực tiếp tới sinh viên, học viên các ấn phẩm mới của thư viện, thông qua hệ thống giảng viên, cán bộ của Viện đi công tác làm công tác PR cho Thư viện, giới thiệu các ấn phẩm của Viện trên các trang mạng xã hội..., cung gặp cầu đã giúp Viện Thông tin KHXH có thêm kinh phí phát hành đưa vào hỗ trợ các hoạt động khác của Thư viện.

- Lĩnh vực phục vụ thông tin:

Do tính chất chuyên ngành, do sự chuyển đổi văn hoá đọc trong thời đại internet, việc xã hội hoá hoạt động phục vụ thông tin của Thư viện KHXH mới đang dần dần, từng bước một được thực hiện. Việc giới thiệu những bộ sưu tập quý hiếm của Thư viện trên nhiều kênh thông tin chính thức và không chính thức đã giúp cho người dùng tin tìm

được tới đúng địa chỉ một cách thuận tiện nhất và kinh tế nhất. Với một khoản phí dịch vụ hợp lý, với phong cách phục vụ nhiệt tình và hiệu quả, Thư viện đã thu hút được tương đối đa dạng các nhu cầu dùng tin trong xã hội. Đây cũng là một hướng xã hội hoá trong phục vụ thông tin mà Viện Thông tin KHXH đang phát triển.

2. Những bất cập và ý kiến đề xuất việc hoàn thiện các chính sách nhằm thu hút sự tham gia của các cá nhân, tổ chức ở trong và ngoài nước vào hoạt động thư viện

Mặc dù đã có nhiều nỗ lực nhưng công tác xã hội hoá các hoạt động của Thư viện KHXH vẫn còn nhiều bất cập so với yêu cầu phát triển thư viện phục vụ phát triển KHXH nói riêng, phát triển kinh tế-xã hội nói chung hiện nay. Một số bất cập chính là:

- Nguồn tài nguyên thông tin bổ sung qua con đường trao đổi, biếu tặng thường có tính phổ biến, ít tính cập nhật, chưa đáp ứng nhu cầu chuyên biệt cho người dùng tin KHXH. Nói cách khác, Thư viện KHXH tương đối thụ động trong tiếp nhận các nguồn tài nguyên này.

- Trong lĩnh vực phổ biến tin trực tiếp, việc huy động, thuyết phục các diễn giả tham gia hoạt động quảng bá tin không phải lúc nào cũng nhận được sự ủng hộ. Cho dù các diễn giả rất nhiệt huyết và thiện chí, nhưng diễn thuyết là một hoạt động lao động trí óc cao, họ vẫn cần có những hỗ trợ tối thiểu về kinh phí. Do đó, để hoạt động này trở lại là một hoạt động thường xuyên của Thư viện, cũng cần có chính sách cụ thể đáp ứng lợi ích của các bên tham gia. Trong việc phổ biến tin gián tiếp, việc nâng

cao chất lượng thông tin, cung cấp các thông tin đắt giá và kịp thời là những vấn đề quan trọng quyết định việc người dùng tin tìm đến các ấn phẩm của Thư viện, nâng cao việc xã hội hoá thông tin. Đây là lĩnh vực mang tính tương tác hai chiều và đòi hỏi phải có đầu tư ban đầu ví dụ như đặt bài với nhuận bút vượt khung...

- Đối với lĩnh vực phục vụ thông tin, việc đa dạng hoá các hình thức phục vụ tin còn rất hạn chế, khiến cho quá trình xã hội hoá hoạt động phục vụ của Thư viện diễn ra chậm chạp. Cơ sở mới của Thư viện KHXH có đủ điều kiện để xây dựng phòng đọc theo hướng không chỉ là nơi tiếp nhận tri thức mà còn có thể là nơi trao đổi, giao lưu, học hỏi với nhiều hình thức như tổ chức tọa đàm theo chủ đề, câu lạc bộ những người yêu sách, phòng phục vụ các nhu cầu dùng tin đặc biệt... Tuy nhiên, đây mới chỉ là định hướng hoạt động thu hút sự quan tâm của bạn đọc trong thời gian tới. Hiện tại, lượng người dùng tin tìm đến Thư viện chưa nhiều.

Xã hội hoá mọi lĩnh vực hoạt động thư viện là một quá trình tất yếu của mỗi thư viện để có thể đáp ứng yêu cầu thông tin-thư viện trong xã hội hiện đại. Đặc biệt, với nguồn ngân sách hạn hẹp, để thúc đẩy việc phát triển thư viện thì công tác xã hội hoá là giải pháp bắt buộc và hiệu quả nhất. Căn cứ vào thực trạng và những bất cập trong công tác xã hội hoá hoạt động thư viện của Viện Thông tin KHXH, chúng tôi có một số đề xuất về mặt giải pháp nhằm hoàn thiện các chính sách thu hút, tìm kiếm các nguồn lực ngoài ngân sách hỗ trợ việc thúc đẩy hơn nữa quá trình xã hội hoá:

- Về phía Viện Hàn lâm KHXH, cần cho phép làm biến tên Thư viện KHXH ngoài hàng rào khuôn viên để quảng đại nhân dân có thể định vị được địa chỉ Thư viện KHXH, góp phần quảng bá, duy trì tên tuổi của thư viện có lịch sử lâu đời nhất nhì Đông Nam Á.

- Trong những trường hợp cần thiết, Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam cần bảo lãnh hoặc hỗ trợ cho các dự án xin tài trợ của các tổ chức trong và ngoài nước cho thư viện của Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam.

- Về phía các thư viện: lãnh đạo các thư viện phải là người tiên phong trong tìm kiếm thông tin, thiết lập quan hệ, tận dụng cơ hội hợp tác với các tổ chức và cá nhân trong và ngoài nước có tiềm năng hỗ trợ dưới mọi hình thức cho hoạt động thư viện.

Trong những trường hợp cụ thể, việc đầu tư ban đầu cho thiết lập quan hệ trao đổi song phương là điều phải chấp nhận. Tìm kiếm Mạnh Thường Quân trong giới doanh nhân là một hướng tiềm năng.

- Lãnh đạo thư viện phải có chính sách khuyến khích cán bộ thư viện phát huy nội lực tìm kiếm các nguồn bổ sung thông tin qua quan hệ cá nhân hay tổ chức, phát huy sáng kiến đa dạng hoá các loại hình phục vụ người dùng tin để thu hút nguồn cầu đến với thư viện như chế độ thưởng, đãi ngộ tương xứng với hiệu quả đạt được từ sáng kiến cá nhân...

Thay phần kết luận

Có thể nói, chủ trương xây dựng thư viện điện tử, thư viện số thống nhất toàn Viện Hàn lâm KHXH được hình thành trên cơ sở nhận thức mang tầm chiến lược về vị trí quan trọng và vai trò

tiên phong của hoạt động thông tin-thư viện trong xây dựng nền kinh tế tri thức, trong giai đoạn hội nhập quốc tế sâu rộng, mang ý nghĩa quyết định tạo điều kiện cho sự thành công của quá trình công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước. Chủ trương này đã được các thế hệ lãnh đạo Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam xác quyết và cụ thể hoá thành các chính sách đổi mới, phát triển hệ thống thông tin-thư viện từ nhiều năm nay. Những kết quả đạt được trong việc đổi mới hoạt động thông tin-thư viện của Viện Thông tin KHXH trong 4 năm qua, dưới sự chỉ đạo của Ban lãnh đạo Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam, là rất đáng kể, mang tính chất đột phá về chất lượng, đã tạo ra những cơ sở vật chất kỹ thuật-tin học và nhân lực tương đối đồng bộ cho sự vận hành thư viện điện tử và thiết lập những điều kiện đầu tiên cần thiết cho sự hình thành thư viện số.

Trên những nền tảng này, việc thiết lập hệ thống thông tin-thư viện điện tử tích hợp thống nhất toàn Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam chỉ còn là vấn đề kỹ thuật và thời gian.

Tuy nhiên, đổi mới là một quá trình liên tục và nhất quán, đòi hỏi sự kiên định và quyết tâm theo đuổi mục tiêu đổi mới tới cùng của Lãnh đạo Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam và sự đồng tâm, hiệp lực, nỗ lực học hỏi và thực hiện đổi mới của toàn thể cán bộ làm công tác thông tin-thư viện. Có như vậy, những kết quả đổi mới đạt được sẽ được củng cố và những bất cập, hạn chế đang tồn tại hay mới phát sinh trong quá trình đổi mới sẽ được khắc phục, sửa chữa theo hướng ngày càng phù hợp, hoàn chỉnh theo yêu cầu của sự phát triển hệ thống thông tin-thư viện hiện đại phục vụ phát triển xã hội □